

porro civitate sanctus ille Tobias aiebat : « Portæ Hierusalem ex sapphiro et smaragdo ædificabuntur; et ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus; ex lapide candido et mundo omnes plateæ ejus sternentur; et per vicos ejus alleluia cantabitur (*Tob. xiii.*) » De hac et Joannes ait : « Quia singulæ portæ ejus erant ex singulis margaritis, et platea civitatis aurum mundum; tanquam vitrum perlucidum (*Apoc. xxi.*) » De qua etiam mox adjecit : « Quia non eget sole, neque luna; sed claritas Dei illuminabit eam, et lucerna ejus est agnus (*Ibid.*) » Ibi præterea natura humana, quæ vitiata fuerat, cunctis passionum squaloribus defæcata tripudiat, et azyma facta, in suæ puritatis atque sinceritatis munditia perseverat. Cum spiritu siquidem, et caro spiritualis facta, concordat; ac totus homo sui Conditoris arbitrio in nullo penitus dissonat. Tunc impletur quod sponsæ sponsus eloquitur : « Veni, sponsa mea, tempus putationis advēnit (*Cant. ii.*) » Surculus enim cum putatur, remanente quod utile est, abscinditur quod superfluum est. Sic ex humana natura manet quidem omne quod Conditor fecit; tollitur autem quod diabolus addidit. Illic arcana singulorum patent oculis omnium. Illic omnium mentes in mutui amoris unione conflatae, nulla invicem varietate dissentiunt; sed in communi voluntatis studio omnes unanimiter fœderantur. Apud nos, cum una festivitas colitur, altera non habetur; illic autem omnium solemnitas semper est coacervata lætitia, quia illi præsentibus assistunt, qui sollemnitas sunt procul dubio causa. Deest illic ignorantia, deest impossibilitas; quia in **786** Sapia, cui uniti sunt, cuncta sciunt; in Omnipotente omnia possunt. Illic revelata facie contuebimur, quomodo Pater ineffabiliter Filium gignat, quomodo Spiritus sanctus ex

A utroque procedat. Illic videbimus quomodo is, qui nusquam deest, non per partes, sed totus ubique est, quomodo etiam fieri possit, ut et intendat singulis tanquam vacet ab universis; intendat universis tanquam vacet a singulis; quomodo is, qui cœlestibus præeminet, abyssi fundamenta sustentet; qui mundi intima penetrat, quomodo exteriora cuncta circumdat. Illic odoris suavitas cunctorum excedit vires aromatum, omnem superat fragrantiam pigmentorum. Illic beatorum aures harmonicæ dulcedinis organa melodia permulcent. Illic pratis jucunda satis amœnitate vernantibus, candentia lilia nunquam decidunt, rosæque purpureæ cum croceis floribus non marcescunt. Et certe de illa cœlestis Hierusalem beatitudine senipiterna incomparabiliter plus est in re quam mens possit humana concipere; plus mente concipitur quam ullis sermonibus explicetur. Quid ergo plura de illis beatorum civium gaudiis eloquar? Quandoquidem eorum felicissimæ voluntati cuncta prorsus elementa deserviunt, et cuncta ad eorum nutum, omnia ad eorum vertuntur arbitrium. Vera quippe est sententia illa qua dicitur : « Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit in cœlo et in terra; in mari et in omnibus abyssis (*Psal. cxxxiv.*) » Et quod de capite dicitur, de membris quoque illius dignum est ut credatur. His te gaudiis, venerabilis soror, Deus omnipotens introducat, ipseque tibi sit præmium, cum assumit, qui factus est pretium, cum redemit. Commenda me Moysi, et Aaron ducibus tuis, sanctis videlicet Vitali et Rodulpho presbyteris (26); qui videlicet noverint, quia idcirco, contra morem epistolæ, titulos inseruimus, ut inelinati atque prolixo styli duplex fastidium levaremus.

Sit nomen Domini benedictum.

(26) De Vituli et Rodulpho vide epistolam 14, libri v.

787-788 OPUSCULUM QUINOUAGESIMUM PRIMUM.

DE VITA EREMITICA, ET PROBATA EREMITIS.

ARGUMENTUM. — Teuzonem monachum, mox sanctitate insignem, qui ab abbate dissentiens, e monasterio discesserat, et ipsum sanctum doctorem, qui una cum eodem abbate ut eos invicem reconciliaret, ad se venerat, post multas contumelias, tandem e cella expulit, mansuetudinem et modestiam traducere conatur; dum ei tantæ superbix causas et fontes exponit: nimirum, quod sub nullius disciplina, sed tanquam sibi ipsi præceptor, monasticæ vitæ institutum sectatus; quodque, cum eremitam profiteretur, in media tamen urbe et sæcularium multitudine vitam traduceret. Igitur, ne singulare vivendi genus sequatur, admonet: quod quam perniciosum sit, monachorum quorundam tristi exitu probat. Discretionis quoque freno cohibendas esse monachorum actiones ostendit. Ac demum, ne de seipso tam præclare sentiens, alios contemnat, virtutes ei quorundam ante oculos ponit, qui tamen modestissimi erant, nec ut ille, se efferebant. Tandem ut ei humilitatis exemplum præbeat, veniam ab illo petit, si quid asperius fortasse a se dictum videatur.

Domno TEUZONI eremitæ PETRUS peccator monachus resumendæ charitatis aculeum.

Minus se proximum amare convincitur, qui perlatæ læsionis injuriam sic in auctorem expostulare dissimulat, ut omnino se sub silentii censura con-

D stringat. Nam dum sibimet quasi ex virtute patientiæ consulit, lapsa fratri salutiferæ correptionis manum porrigere parvipendit; dumque patientiæ immoderatæ deservit, imminutæ charitatis sententiam non evadit. Non enim dicit Dominus: Si peccaverit

in te quis, patere et face; sed, si peccaverit in te, inquit, frater tuus, vade et corripe eum, ut videlicet correptus ad cor redeat, et corrigens quod erravit, ad ejus, unde pessundatus fuerat, rursus charitatis celsitudinem convalescat. Sunt siquidem duo, lapsus et læsus. Caritas ergo, quæ inter utrumque dijudicat, sic debet justitiæ lances appendere, sic inconcusso examine æquitatis inter eos jura servare, quatenus non modo enixius studeat, ne læsus, quod absit, per impatiëntiam corruat, quam ut per satisfactionis dignæ commercium, et is quoque qui lapsus est, surgat.

CAPUT PRIMUM.

Albizo et B. Petrus Damianus cum quanta sunt difficultate intra limen admissi.

Per longiora te ignotarum regionum loca, per præcipitia montium, per saxosa Alpium prærupta quæsivimus, tandem ad januam pertingentes post multa præcum quidem nostrarum, tuarum autem volumina altercationum, cum jam lapsus pene deficeret spiritus, vix demum tanquam importuni capitis homines admissi sumus (dominus enim mihi tunc Albizo adhærebat); intenti autem et non mediocriter avidi ædificationis documenta suscipere, protinus in ipso mutua colloctionis exordio coacti sumus jurgiosis quibusdam contentionibus deservire; et qui gesticabamus de spiritali certamine subtilia quædam et occulta discutere, vix tandem suffecimus perplexas quæstiones atque inutiles arroganter objectas, ineptæ videlicet litis materiam propulsare: quippe conveneramus Eliam, vel Paulum videre in eremo humiliter latitantem, citra spem reperimus quodammodo Xenocratem in gymnasio grandiloque **789** proponentem: imo quibus mens erat imitationis gratia agnum conspicere mitem, ferocem potius taurum incurrimus cornibus immaniter ventilantem. Inter ipsas tamen quæstionum contentionumque densissimas grandines, prout licuerat, mitis ille prædicator ad memoriam recurrebat, dicens: « Stultas, inquit, et sine disciplina quæstiones devita, sciens quia generant lites; servum autem Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes (II Tim. II). » Et iterum: « Noli verbis contendere: nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium (Ibid.). » Illud quoque non prorsus exciderat: « Profana autem et vanâ eloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem (Ibid.). » Hæc, et hujusmodi nobis tacite conferentibus, illud etiam cum eodem Apostolo, clamoso quodam silentio, conscientia respondebat: « Si quis, inquam, vult contentiosus esse, nos hujusmodi consuetudinem non habemus (I Cor. XI). » Quid plura? Tandem cum in arcto positi multiplicium objectionum vallaremur angustiis, ubi ratiocinandi copia suppetere desiit, ad sanctorum mox exempla confugimus, ut illis saltem fides habeatur quorum auctoritas ad probationem cujuscunque negotii incunctanter admittitur. Cumque super quodam disceptationis articulo sanctus Romualdus in testimonium duceretur, præsto quæsi-

tum est utrum ipse Romualdus aut tunc exstiterit sanctus, vel nunc sit in paradiso receptus. Et licet contra fidem totius Ecclesiæ nostrarum provinciarum hæc de sancto viro quæstio moyeretur: ad astruendam tamen partis nostræ sententiam, illos in testimonium sanctos adscivimus, quorum celeberrima et vetus opinio etiam apud plebeios quolibet et ignaros nutare non possit: Leonem, videlicet, atque Gregorium, clarissimos olim Romanæ sedis antistites, quorum quidem alter authentica canonum decreta promulgat; alter Ecclesiam perspicuis ac profundis cœlestis eloquentiæ fontibus irrigat. Sed his nominatis, tantumdem est. Nam et super his nihilominus quæstio geminatur: Quo pacto quis certum teneat, utrum et isti tales fuerint, quibus sine retractione debeat fides accommodari, sive etiam digni sint intra sanctorum catalogum percenseri.

CAPUT II.

Rursus uterque quam inhoneste fuerint eliminati.

Cumque hæc et alia plura in sermocinationis decursu impudenter effluerent, quæ non modo illum fructum ædificationis, ad quem gliscebamus, afferrent, sed supervacuum potius interminabilium quæstionum caliginem generarent; tandem recolentes illud quo dicitur: « Verbum abbreviatum faciet Dominus (Isai 55), » quasi de spumosi maris procellosis turbinibus emergentes, ad tuti portus sinum applicare studuimus, dum de charitate, in qua nulla quæstio videbatur, adorsi sumus. Erat quippe inter te et abbatem tui monasterii non ferenda simultas et inveterata discordia. Ille igitur utpote vir mitis, ac simplicis animi, sponsonibus suis cuncta dignæ satisfactionis et humilitatis jura transcendit, **790** et nos sequestri fœderis inter se et te exsecutores instituit. Verum nos dum alienis amicitiis inconsulte consulimus, in implacabile odium proprii capitis devoluti sumus: quin potius in oblatrantis Charybdis latus incidimus, qui nos Scyllæ voraginis naufragium evasisse credebamus; dehinc paucis quasi rationibus irrationabiliter redditis, et cum jurgio et timore impatienter effusis, ad trabale scilicet odium non evellendum, sed enixius radicandum; tandem per semicinctia correpti, violenter excludimur, et præ damnatis foribus familiare colloquium ulterius non meremur. Digna nimirum ultione multati, et qui in commendandæ charitatis crimen incidimus, et quod in homicidas durum est, perpetuo digni odio censeremur. Veruntamen ne de his leviter ridere videamur, quæ piis mentibus fraterna sunt compassionem legenda, inhonestæ confusionis historiam hucusque contextuisse sufficiat.

CAPUT III.

Quod monachis in urbe morantibus arrogantia tumor obrepit.

Nunc unde tibi hujus origo morbida tabis obrepserit, tantummodo te si sit possibile audire patienter, ego non gravabor exponere. Nulla siquidem disciplina, ut dicitur, monasticæ institutionis attritus, sub nulla majorum custodia maceratus, in ipso con-

versionis novæ tironicio adhuc durus et rigidus, A
hujus propositi iter arripiens, ante cœpisti docere
quam discere, prius depromere quam legum man-
data servare. Huc accedit quod eremiticam vitam
non in eremo, sed intra populosæ urbis nœnia du-
cere decrevisti; ubi nimirum quidquid a tam magni-
fici nominis auctore præcipitur, sic arripiatur, tan-
quam si a sibyllino aditu vaticinii oraculum reportetur.
Sed, quæso, si monachus es, quid tibi cum urbibus?
Si eremita, quid tibi cum civium cuneis? Quid enim
cellæ, vel fora strepentia, vel turrita conferunt pro-
pugnacula? Enim verò qui, tanquam deficientibus
silvis, solitudinem in urbibus quærunt, quid aliud
credendum est, nisi quod solitariæ vitæ non per-
fectionem, sed favorem potius et gloriam aucupan-
tur? Illic igitur, captato vulgi favore, circumfluvius, B
quid tibi mens vel improvisa dictaverit, proprio ju-
dicio lex habetur; quidquid præceps lingua decurre-
rit, sententia deputatur. Nec te metiris juxta testi-
monium propriæ conscientiæ, sed secundum opinio-
nem potius assentatrici turbæ, apud quam videli-
cet venalis pallor in vultu, et auditum nomen jejunii
stuporem mentibus ingerit. Vinum namque in urbe
nescire, prodigium est; in eremo hiberè, satis igno-
bile. Oleum in eremo magnæ deliciæ; in populo
autem, qui saltem arvina non vescitur, abstinentiæ
palma donatur. Cilicium in eremo vestimentum, in
urbe spectaculum. Cruribus pedibusque nudatis ince-
dere in eremo quidem regula, in foro autem afflictio
cernitur indiscreta. In eremo stratum molle juncus
est, vel papyrus, inter cives applauditur contone C
contentus. Quod enim illic conversatio rara mirabile
reddit, hic societas 791 fraterna commune. Ac per
hoc quod illic præconio laudis attollitur, hic genera-
liter inditum gloriam non meretur.

CAPUT IV.

De abstinentiâ quorundam fratrum.

Sed, o utinam præsens adesses, et quid in his sil-
vis ab ignotis atque despectis agatur, oculo judicante,
perpenderes! Tamen ut se, si fortassis inest tumor
arrogantiæ, deprimat, vel breviter aliquid te de
illorum conversationibus erudire non pigeat. Nam,
ut omittam de continua frugalitate, et penuria
vestium, de rigore silentii, de jugi instantia remo-
tionis, nonnulli apud nos sunt qui, inter cætera D
distinctionis impendia, tanta censura a vini per-
ceptione se cohibent, ut jam pene per decennium, ne in
paschalibus quidem festis, de prædicto liquore
gustaverint; quorum videlicet alii sunt juvenili ad-
huc flore vernantes, alii jam ad venerandæ senectutis
maturiora vergentes, alii etiam uvis et aceto se
nihilominus privant; plerique autem saginis, ovis,
et caseo tanquam carnibus abstinent.

CAPUT V.

De Martino Storaci.

Quendam habemus in cellula rusticum idiotam,
vix quinquaginta psalmos utcumque halbulientem,
eisdem tamen per dies singulos, subjectis semper
litanis, septies iterantem. Qui jam per tria ferme

lustra non prodiit, sed neque capillos totondit, ne-
que barbam rasi. Hoc siquidem et ipsi crines evi-
denter assèrunt, qui jamjam forte prolixiores illo
talotenus fluunt. Quanquam nos hoc distinctionis
genus minime probemus. Hujus itaque continuo te-
nore talis est vita, ut tribus per hebdomadam diebus
nil penitus comedat, tribus autem quamdam mensu-
ram panis cum aqua percipiat; Dominicis autem et
præcipuis festis non quidem pulmentum, sive liqua-
men aliquod, sed quamdam sibi frixuram quasi edu-
lium præparat. Quam sane vidisse, et non tetigisse,
propemodum refectionem ducimus; gustasse autem,
vel etiam olfecisse, partem poenitiæ deputamus.
Porro autem duo in ejus cellula serpentes jam per
plures annos, ut fertur, familiariter spatiantur. Qui
etiam, ut ipse fatetur, dum ille solo prostratus lita-
niarum votis insistit, circa caput ejus hinc inde
blanda mites allusione discurrunt; et virosi morsus
obliti, tanquam patrifamiliæ domus, clientelam de-
votæ sedulitatis impendunt. Ecce, et venenatæ bestiæ
inter se in exhibendo monachis obsequio concor-
dant, cum videlicet ipsi monachi viperina invicem a
se, proh dolor! immanitate resiliant. Mirum, quod
tantum fetorem eo loci, nunquam querulus, tolerat:
mirum, quod lutulentam ad bibendum aquam per tot
diès in doliò velut sentinam servat, mutatoria num-
quam lavat, vestes nunquam mutat, nisi eucharis-
tiam percepturus: quas tamen mox exuit, et ad id
munus propter munditiam in 792 tulo reponit.
Nisi post solis occasum nunquam accipit cibum,
servata tamen diebus Dominicis reverentia, in qui-
bus videlicet circa sextam horam, unam ex his quæ
pro sacramentis fiunt, oblatiunculam percipit, et
sic propter regulam jejunium solvit. (S. BENED. Reg.
c. 38 et 41.) Quid autem de inopinatis ejus vi-
giliis dixerim? quandoquidem mihi ipse retulerit;
die quidem, inquiens, nullo tempore quietem mem-
bris indulgeo; vespere autem psallens et orans, tunc
demum sopori viscera fatigata concedo, cum jam
jam nocturnæ synaxis articulum propinquantem co-
gnosco, quatenus mox, ut corpus sopor irruens to-
tis viribus occupat, repente illum, quasi tintinnabu-
lum feriens, ab audacis violentiæ invasione depellat.
Sæpe rogatus ut pro necessitatibus ecclesiasticis,
vel fœderandâ pace procederem, cum mihi detri-
mentum esse pernoscere, licet aliis proveniret, hunc
fratrem ea fidè consului, ut illi divina gratia
dignaretur infundere quid mihi decerneret expedire.
Protinus sancta simplicitas ad id quod propositum
erat, compendiosæ responsionis clausulam fixit.
Quid, inquit, candelæ prodest, si aliis luceat, dum
se interim edax flamma consumat? Hoc responsum,
fateor, lætus arripui, et tanquam divinitus datum,
salvâ tantummodo charitate et obedientia servare
decevi.

CAPUT VI.

De Leone Sitriæ, et aliis tribus monachis.

Sed dum in unius viri virtutibus enumerandis
prolixius immoror, ab aliis vel summotenus perstrin-

gendis, longa mora prodiente, retardor; veniam autem ad dominum meum Leonem, et vere Leonem, qui antiquum draconem, caput scilicet, auctoremque malitiæ, continuis ad bellum concertationibus provocat; et ab ipso impuberis adolescentiæ tirocinio usque ad provectam jam senectutem, tanquam consentis cominus armis, adversus illum infatigabiliter pugnat. Vere, inquam, Leo, qui et mundum pervigil dormit, et divinæ contemplationis quodammodo soporatus intendit. Quid ultra de hoc viro dicendum est, quam quod videmus illum et mundo mortuum et cruci Christo confixum? Hic nempe perfectæ mortificationis est norma, hic singularis vitæ regula, hic ad perfectionis apicem festinantibus imitabilis disciplina. Quidquid fere districtioris, quidquid continentiæ superius dictum est, in hoc viro consequenter intellige; præcipue tamen in eo charitatem, humilitatem et mansuetudinem venerare. Sermo denique ejus dulcis ad instar mellis solatur moestos, docet inscios, concordat iratos. Quis enim correctionis illius austeritate deterritus non redire disposuit? Ino quis quantalibet ingruentium tentationum pressus caligine sine consolatione recessit? Bene siquidem currentibus blandum, delinquentibus se præbet austerum. Sed hoc modo, ut et blanditiarum in auctoritatem austeritas erigat, et eandem austeritatem blanda rursus mansuetudo compescat. Rigor autem abstinentiæ in eo tantus est, ut in ejus facie imago potius quam viventis hominis corpulentia videatur. Percunctanti olim milii, quod possem invenire solatium, quia tamen exiguæ mensuræ panis mihi inter ipsa jejunia videretur; tale dedit præsto consilium: Aliis, inquit, diebus medietatem tibi mensuræ illius appone, die autem illa, qua relaxare aliquid de consuetæ regulæ censura volueris, totam tibi summam præfixæ quantitatis indulge; et tunc sufficiens erit raro census, quod nunc modicum videtur indifferenter oblatum. Hoc autem in tantæ angustiae necessitate remedium, utcumque ex consulenti merito placuit; sed curiosa meæ edacitatis intentio, fateor, non quod præstolabatur, audivit. Nuper etiam mihi inter familiaria mutuae colloquutionis verba subintulit: Frater, inquit, mi, faciant alii magna quædam, prout gratia illis divina præstiterit; infirmitati autem meæ non erubescio sufficere, si per dies singulos duos annos poenitentiae possit implere. Aliquando autem, dum me tentationibus resistere prudenter instrueret, quod suum erat, alii contigisse narravit. Novi, inquit, fratrem quem, dum fornicationis spiritus graviter fatigaret et ille crebris orationibus vehementer insisteret, tandem nocte quadam superstratum quiescenti angelus Dei cominus astitit, et arrepto ferro testiculos ejus abscidit. Cumque ille vigilare se crederet, sed numinis auctoritate pressus, quid ageretur inquirere non auderet, tantam doloris vim in genitalibus pertulit, ac si revera materiale chirurgium partem corporis secuisset. Ab eo itaque tempore frater ille non modo hujusmodi passionibus

A non subjacuit, sed et tanquam carne præmortua, nullum ulterius in se libidinis stimulum sensit. Sciscitanti autem mihi quis ille fuerit frater, Nihil mea interesse respondit. Longe vero post, cum jam oblivio potuisset obrepere, inter cætera conveni hominem: Nunquid non, inquam, mi pater, tale aliquid tibi accidisse professus es? Tunc ille ex improviso conventus, quod dixisse se credidit, negandum esse non duxit. Sed cur ego in singulis immoror, qui tantam virorum illustrium densitatem mihi imminere contemtor? Prætereo igitur dominum meum Lupum, veræ videlicet mansuetudinis agnum. Qui profecto et antequam se carceri, quem pro æterna libertate nunc incolit, perpetim inclusisset, per trium circiter annorum continuata curricula vinum non bibit, nullumque sibi pulmentum liquamen indulsit. Transeo Petrum, qui nullum cubilis in cella sua patitur superesse vestigium, sed nudum jugiter terit, sive hiberno, sive æstivo tempore, pavementum. Leonem quoque non numero, qui lumbos suos super nudum ferrea semper catena circumdat, ne sobrietatis limitem supergressio immoderatæ refectionis excedat.

CAPUT VII.

De Leone eremita Præzensi.

Sed ecce Leo rursus alius occurrit, qui, jam pene emensæ senectutis oblitus, annosum diu vivendo senium gerit; et licet emeritus miles divini procinctus castra tirociniali, ut ita fatear, fervore custodit. Qui nimirum inter cætera dona virtutum, sic vigiliarum studio præeminet, ut nulla totius anni, vel per exigua nocte, prius a fratribus ad nocturnale conveniatur officium, quam ille psalterium morose habeat, decantando cum suis litanis, impletum; postmodum vero, juxta morem eremi, psalterium pro defunctis exsolvit. Porro autem cum jam, ut fert opinio, centum quadraginta ætatis annos excedat, postquam se constanter inclusit, hac etiam lege constrinxit, ut quotidie se scopis gravioribus atterat; nullo etiam die nisi celebrioribus festis, circa vesperam tantum, comedendi consuetudinem solvat. In omni tamen vita sua nunquam sanguinem minuit, nunquam antidotum sumpsit. Illud quoque prætereundum non est, quia sic oleo lætitiæ gratia illum divina perunxit, ut nec senilis gravitas tristitia sibi ora contrahere, nec vita remotior in ejus vultu potuerit rigidum quid vel asperum generare; sed semper hilaris, semper lætus, semper occurrit urbana quadam serenitate festivus.

CAPUT VIII.

De Dominico Loricato.

Sed cur ergo sanctos commemorando viros, diversa passim loca perlustro? quandoquidem intra limen, et præ manibus teneo, ad cujus digne efferenda præconia impar viribus non assurgo. Certo cellulis altrinsecus constitutis, solo basilicæ mediantis interstitio, ego illeque dividimur; cujus si virtutibus enumerandis invigilo, ante dies elabatur quam scribendi materia deficere posse videatur. Do-

minicum dico, doctorem videlicet, et dominum meum; cujus quidem lingua rustica est, sed vita artificiosa satis et lepida, quæ sane vitæ satis utilis ad ædificationem vivis operibus prædicat, quam sterilis quorundam lingua, quæ accurata phaleratæ urbanitatis verba inania trutinat. Longo jam annorum elabente circulo, ferrea ad carnem lorica præcinctus, incæderabilem pugnam cum iniquis spiritibus conserit; semper paratus ad prælium, non solum corde, sed et corpore præmunitus, adversus hostiles acies fervidus bellator incedit. Hanc autem continuæ vitæ consuetudinem indifferenter habet, ut vix dies ulla prætereat, quin duo psalteria modulando utraque manu scopis armata, nudum corpus allidat, et hoc remissiori quidem tempore. Nam quadragesimalibus circulis, sive cum pœnitentiam peragendam habet (crebro enim centum annorum pœnitentiam suscipit), tunc per dies singulos dum se scoparum tusionibus afficit, ad minus tria psalteria meditando persolvit. Centum autem annorum pœnitentia, sicut ipso auctore didicimus, sic expletur. Porro cum trium scoparum millia unum pœnitentiæ annum apud nos regulariter expleant, decem autem psalmorum modulatio, ut sæpe probatum est, mille scopas admittat; dum centum quinquaginta psalmis constare psalterium non ambigitur, quinque annorum pœnitentia in hujus psalterii disciplina recte supputantibus invenitur. Sed sive quinque vices ducas, sive viginti quinquies, centum fiunt. Consequitur ergo, 795 ut qui viginti psalteria cum disciplina decantat, centum annorum pœnitentiam se peregisse confidat. Quamquam et in hoc plerosque noster Dominicus superet; quia cum nonnulli unam manum in disciplinis agendis exerceant, iste ut revera Benjamin filius [filius Gera filii Jemini] contra rebelles carnis illecebras utraque manu infatigabiliter pugnat (*Judic. III*). Hanc autem centum annorum pœnitentiam, ut mihi ipse professus est, facile sex diebus ex more consummat.

CAPUT IX.

De ratione disciplinæ.

Memini quoque quia ejusdam Quadragesimæ imminentis initio mille annos imponi sibi per nos ad pœnitentiam petiit: quos certe omnes ferme antequam jejunii tempus transigeretur explevit. Si cui autem hoc pœnitentialis disciplinæ genus, quia durum, videatur etiam fortasse superfluum, et quod ipse facere negligit, fieri etiam nolit: quid mihi peccatori super hac sententia videatur, paucis absolvam (27). Devotio sancta fidelium cum se pro peccatorum suorum memoria verberibus afficit, communicare se sui Redemptoris passionibus credit. Nam et ipse Salvator noster, Evangelio teste, flagellis cæsus est (*Marc. I*; *Joan. XIX*); et apostoli in conspectu concilii verberibus sunt affecti (*Act. I*); et Paulus quinquies quadragenas una minus,

A accepit (*II Cor. I*). Quod etiam innumeri martyres duris subjacere verberibus; cui vacat eorum historias legere, non poterit ignorare. Ab illis ergo et hunc pœnitentiæ modum nos suscepisse gaudemus; a quibus nimirum omnium studiorum spiritualium instrumenta didicimus. Porro si jejunia, vigiliæ, nuditatem, cilicia, genuum flexiones, et cætera his similia, idcirco remedia pœnitentiæ constituimus, ut per hæc vitiorum illecebras deprimamus, et delectationibus carniste diverso amaritudinem apponamus: quæ inter hæc congruentius dici pœnitentia potest, quam cum se peccator nudum sui judicis conspectui repræsentat, et deprehensorum more latronum, ipsam quæ peccaverat, carnem verberando castigat? Huc accedit quod nonnullos legimus post culpam in exstasi ad judicium raptos, hanc exsolvisse vindictam (*HIERONYM. epist. 22 ad Eustoch.*). Credendumne ergo est quin hunc pœnitentiæ modum, quem Deus ipse a nolentibus exigit, a devotis et ultro offerentibus suscipere contemnat? Hæc per excessum commendandæ disciplinæ gratia diximus, ut teneris et delicatis monachis detrahendi audaciam tolleremus. Nunc ad Dominicum, de quo cœperat, sermo recurrat. Enim vero cum huic jam et incurva senectus deprimat, et crebris insuper languoribus contabescat, mirum unde illi tantus fervor incendat, ut in spiritualibus exercitiis semper invictum, semper infatigabilem se reddat. Nam ut, ipso referente cognovi, sæpe duo psalteria cum disciplinis stando continuat, ita ut neque interim sedeat, neque vel ad momentum a percussionebus incredibili mentis fervore quiescat. Inquirenti mihi aliquando, utrum posset cum ferreæ vestis pondere aliquantisper genuum flexibus insudare; sub hac mihi dedit obscuritate responsum: 796 Cum incolumitas mihi voliva respondet, quandoque per omnes totius psalterii quindenos psalmos centies genua flectere consuevi. Quod quidem tunc non diligenter attendi, postmodum vero quod dictum fuerat, mente revolvens, a depresso homine mille metanceas in uno psalterio fieri admiratus expavi. Quadam die post vesperam, cellulam meam ingressus: Magister, inquit (hoc enim indigno vocabulo me ex humilitate compellat), hodie feci quod hactenus me fecisse non memini, octo nempe psalteria inter diem et noctem modulariter explevi. Videbatur autem tunc totus vultus ejus ita scopis attritus, ac sulcantibus quibusdam vibicibus livefactus, tanquam si pila fuerit, ptisanarum more, contusus. Psalmodia sane illi idcirco tam facile provenit, quia non tam verba, ut ipse asserit, lingua perstrepente revolvit, quam sensum mentis vivacitate percurrit. Aliquando a me remotus habitabat; cumque ad me ingressum quibus tunc se vitæ legibus ageret inquisissem, respondit se carnaliter vivere, et quintis, semper feriis cum Dominicis diebus a solito se abstinentiæ rigore laxare. Requisitus

(27) Conf. epist. 8 lib. v et 1 lib. vi.

utrum pulmento quolibet, ovis vel caseo vesceretur: **A** negavit. Rursus si piscibus aut pomis? Pisces, ait, et poma, si qua sunt, ægrotantibus præbeo, quorum non minimam multitudinem jacere in nostris partibus ingemisco. Cumque illum durus exactor in angusto concluderem, dicens: Unde ergo illis diebus remissius vivis, si nihil eorum comedis quæ necesse sit vel ignibus decoqui, vel in arboribus inveniri? respondit: Feniculo, inquit, cum pane libenter vescor. Mox nimirum perite cognovi quam carnaliter homo viveret, qui suas delicias in feniculo constitisset. Habet plane ubèrem lacrymarum gratiam, sed alterram. Cum enim reclusus sub districto se silentio reprimat, mox, ut voluerit, affluenter plangit: at si colloquio frequentetur, fletum se amisisse conqueritur. Nam et ego illi sæpe penuriam meam tarditatis impropero, dicens: Heu! inquam, mi pater, istæ tuæ lacrymæ infecundæ sunt, quæ alias orando lacrymas parere nequeunt. Optarem namque, quod consequens est, nimirum, ut sicut tu mihi pater es, ita nihilominus et tuæ lacrymæ mearum quoque lacrymarum fierent genitrices.

CAPUT X.

Tenendæ discretionis admonitio necessaria.

Possem tibi adhuc multa quidem, et alia non ignobiliora de his, qui nobis noti sunt, fratribus scribere, si non magnopere luxuriantis styli fastidium devitarem. Vereor etiam ne pagina hæc in manus eorum de quibus loquitur veniat; et eorum animos, qui laudari in hac vita laudabiliter exsecrantur, offendat. Hæc autem idcirco tibi exempla proposui, ut dum majora fortassis aliorum bona consideras, tua dijudices; et tumorem singularitatis objiciens, cum multis te aliis in sacræ militiæ stadio currere non ignores. Mox ut dicuntur ea Job, quæ proprias vires excedant, protinus ad pœnitentiæ patrocinium convolat (*Job xxxiii*), **797** ita ut etiam ori suo digitum superponat, dicens: « Leviter locutus sum (*I Reg. x*). » Postquam certe audivit Elias septem millia virorum ante Baal genua non flexisse, didicit jam non de singularitate tumescere, dum plures innocentiae suæ consortes haberet. Et ii sane, quorum superius mentionem feci, non clari, non famosi, non certe vulgi opinione notabiles; sed despicabiles et pannosi ita se bonis omnibus inferiores judicant, ut etiam nobis se, nostrisque similibus quolibet conversionis iudicio non præponant. Nobis autem scilicet convalescentes non dedignantur communi mensa participare, imo tanquam supbares omne nobis charitatis officium familiariter exhibent. Tu quoque si recte, si discrete, si fructuose per viam vis vere religionis incedere, sic tibi metipsum sis austerus et rigidus, ut aliis videaris hilaris et remissus; sic intra te metipsum studeas in rectitudinis arce præcellere, ut noveris te et infirmis fratribus misericorditer inclinare; sic in tribunali mentis tuæ justitiæ frena dispone, ut tamen delinquentibus non obdurescas, venialiter indulgendo. Sit in corde mœror, in vultu lætitia; in fratris adventu caro tua sentiat refrige-

rium, nec multum timeas, si solitæ servitutis non impleas pensum. Pulsante cellulam tuam fratre protinus tristes rugæ discedant, contracta se ora resolvant, serena facies occurrat, festina frons lætitiæ præferat. Peccatum in te mortis periculum deputa, in aliis fragilitatem conditionis appella. Decerne alium serula dignum, unde te scorpionibus arbitraris obnoxium. Non sis justior justo; et qui times peccata committere, non dubites veniam peccantibus impertire. Non est illa recta justitia, quæ in desperationis foveam mentes pertrahit alienas. Non est medicina laudabilis, quæ sic putrida resecat, ut simul etiam sana corrumpat. Noxius ignis est, qui sic nititur vepres exurere, ut insiliat etiam domos globis furentibus conflagrare. Enim vero, qui aliorum vitia ex more libenter carpit, peccati macula non evadet; quia licet zelo justitiæ ferveat, aliquando necesse est ut in laqueos distractionis impingat. Plane, nisi multum nostra nobis vita splendesceret, non tantopere nostris oculis aliena conversatio displiceret. Si districti circa nos essemus, ut dignum est, iudices, non tam rigidos experiretur aliena culpa censors; in alios scilicet disciplinæ nostræ vigor extenditur, dum circa excusus proprios sola pietatis et mansuetudinis jura servantur. Sed quorsum ista? Quia diceris omnes fratres tuos tam austera, tam superciliosa dijudicare sententia, ut per totius anni circulum non nisi semel, et tunc non a tui monasterii sacerdotibus, sed aliunde quæsis, divina percipias sacramenta. Dico quod dicis: Quis hunc presbyterum ordinavit? Respondetur, ille episcopus. Et ipsum, ais, ad episcopatus officium qualiter, aut quis promovit? Papa scilicet; qualiter autem, ipsi viderint; moxque subjungis: Esto tandem quod papa gratis episcopum consecravit; nunquid et papa ipse ad apostolicæ sedis apicem gratis ascendit? Hac igitur inter mirabilium quæstionum perniciose caligine, quantum in te est, sæculum omne confundis, et velut mare, de temetipso tempestatem **798** generans, nec ipse quiescis, nec alios vivere in tranquillitate permittis. His enim et hujusmodi ineptis hæsitacionibus hæreses sæpe et schismata pestilenter emergunt, quæ incautas hominum animas a catholica unitate præcidunt. Ut enim verbis te apostolicis alloquar: « Tu quis es, qui iudicas alienum servum? Suo enim domino stat, aut cadit, stabit autem: potens est enim Deus statuere illum (*Rom. xiv*). » Non omnes qui in prætorio sunt, promendi iudiciales calculos archisterium sortiuntur; neque omnes qui sunt intra Ecclesiam, claves Ecclesiæ susceperunt. Cum ad aliena iudicanda quis arroganter extenditur, ad ea profecto consideranda quæ sua sunt, obtusior invenitur. Tunc enim socialis vitæ congruenter est ordo dispositus, si unusquisque proprii juris limite sit contentus: ubi autem alter alterius terminum supergreditur, omnis profecto recte vivendi linea necesse est confundatur. Sufficiat ergo nobis considerare quæ nostra sunt,

ne dum aliena immoderate persequimur, a nostri laboris fructu et digna mercede vacuemur. « Qui enim totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus (Jac. II). » Et Paulus : « Modicum, inquit, fermentum totam massam corrumpit (II Cor. V). »

CAPUT XI.

De monacho flumine enecato.

Vidi nempe monachum eremitam vitam districte satis et rigide perferentem : qui nimirum et vultu pallidus, et corpore vehementer afflicto, fixis in terram oculis, mundo mortuus videbatur ; vinum quoque per undecennium non gustaverat. Sed, o terribile Dei iudicium, et profundam summæ districtiōnis abyssum ! Tædet dicere. Hic aliquando in phrenesim decidens, atque in belluini furoris rabiem immaniter efferatus, ex manibus in diversa nitentium, et vinculis quibus nectebatur se repente proripuit ; et ubi plurimus rotabatur vortex, in spumosi fluminis voraginem mersus interiit. Sed quanquam quovis mortis articulo meritum suum cuique perire non possit, ad hoc tamen ista præmisimus, ut in quibuslibet nostris bonis operibus nunquam pertinaciter confidamus ; sed metuentes semper quid superna de nobis sententia statuatur. De his qui nobiscum sunt, iudicare mens nostra temere non præsumat ; et si enim videmus in præsentem quo gradimur, ignoramus tamen quo cursus noster sine claudatur. Patet via quæ teritur ; sed occultum est quo pervenitur.

CAPUT XII.

De monacho qui diaboli patrocinium quæsit.

Et quia se occasio præbuit, terribilem nihilominus et alterius monachi casum prætereundum esse non ducimus, etsi non magnopere huic opusculo congruere videamus. In Perusino monasterio, sancti videlicet Salvatoris, cui nuper et ipse præfui, quidam monachus paulo ante fuerat, nomine Guinizo, astutus nimis **799** et callidus, sæcularibus argumentis ac litigiosis contentionibus vehementer intentus. Hic itaque dum et in mutandis abbatibus et fratribus perturbandis æstuans non quiesceret, ad hoc usque pervenit, ut diaboli ad superandos æmulos patrocinium quæreret et ejus se dictioni etiam corporaliter manciparet : cui tamen seductor spiritus exigenti ante promisit, quod tertio, priusquam moreretur, die, suum sibi exitum nuntiaret. Credidit infelix, et diu postmodum vivens, ita sub hac deceptoris securitate permansit : tandem in ægritudinem lapsa adest fidejussor iniquus, et perendianum, sicut sponderat, obitum innotescit. Prætinus advocatis ille fratribus, cuncta hæc quæ cum nequissimo pepigerat, per ordinem narrat. Cumque illi instarent, dicentes : Esto confessus, age pœnitentiam ; repente ille obdormiebat, et sive pulsantibus, sive clamantibus, evigilare non poterat ; si non illi obticescerent, vel aliud quid præter pœnitentiam loqui vellent, mox ille expergefactus, invicem loquebatur ; sed rursus audito

A nomine pœnitentiæ ; obrigescebat in sensibus sopore correptus, donec horrendæ morti traditus, ad eum cui deditioem fecerat est infeliciter devolutus. Postmodum vere per plures noctes nigra canum turba non cessabat sepulturæ ejus assistere, et quasi depositum custodire, ita ut non minimo videntes horrore concuterent. Heu quam perniciosam res spiritus contumax et litigiosus in monacho ! Hic enim, quia temporalem habere pacem cum suis fratribus noluit, æternæ pacis gaudium, in tartarum demersus, amisit. Hoc autem et si præsentem stylo usquequaque non congruat, idcirco tamen inter hæc apicibus mandare curavimus, ut rem memorabilem, ne oblivio tolleret, quasi ad paxillum funiculo stringeremus ; atque hic quisquis inquietus ediscat ad quem B finem lis animosa perducatur.

CAPUT XIII.

De patientia monachi excæcati.

Inter omnia igitur quæ divina nobis sunt lege mandata, nihil est monacho propensius enitendum, quam ut patientiam in omnibus habeat, qua videlicet alienæ pravitate injuriam æquanimiter ferat. Hæc plane virtus ad perfectionis culmen monachum prævehit, et terribilem in Dei hostibus dimicantem animum facit. Hæc omnium vitiorum victoriam tribuit, et contra furentes mundi præcipites impetum humanam mentem insuperabilem reddit. Et quid amplius dicam ? Quandoquidem quidquid de rigore abstinentiæ, quidquid de quacunque corporis afflictione superius dictum est, vel dici potuit, pene nihil sit, si ipsa virtutum nutrix patientia desit, Apostolo testante, qui ait : « Corporalis, inquit, exercitatio ad modicum utilis est ; patientia autem ad omnia utilis est (I Tim. IV). » Adolescentem me in Faventina urbe propter litterarum studia constitutum audire contigit quod enarro. Inter duos sibi met convicaneos obortis invicem simultatibus, alterius oculos alter effodit. Cæcus itaque postquam se mundo nimium inutilem vidit, monasterium **800** petiit. Postmodum vero cum et ipse illator injuriæ languore correptus, conversionis habitum anxie quæreret, sed ad idem monasterium deferri, propter illum quem creduliter attrectaverat, incongruum iudicaret, monachis super hac re secreto mussitantibus, tandem fama negotii ad acutiorem videlicet non videntis pervenit auditum. Cumque ille, quod imminere plenius didicisset, cœpit mox obnixè deponere, et quibus valebat precibus instantissime flagitare, ut illum fratres cum omni charitate susciperent, semetipsum insuper custodem scilicet, ac ministrum ejus obsequiis insudare juberent. Importunis sane insistens precibus, tandem obtinuit, et eum quem carnis lumine videre non poterat, perspicua charitatis oculo ministrabat. Decumbenti itaque sedulus minister assistere, tegminibus confovere, necessaria quæque porrigere, percipiendis etiam alimentis suasorie provocare. Nam et ad digestionis occultum, ut dicebatur, sæpe se ferre et referre gaudebat ægrotum. Sic nimirum, sic qui geminum

lumen carnis amiserat, charitate simul et patientia, quasi duobus in animæ facie oculis resplendebat,

CAPUT XIV.

Ubi scriptor ea quæ dicta sunt, humili satisfactione concludit.

Superiora tibi, Teuzo pater, ex epistola proposui, ut desinas de singularitate tumescere; istud autem ideo, ut discas juniorum fratrum etiam offensas, si forte contigerint, æquanimiter tolerare; nimirum quod moribus tuis duxi maxime necessarium, hoc in disputativæ narrationis ordine servavi consequenter extremum. Jam igitur ab illa rigida nimis et torosa mentis tuæ animositate compesce, teque in patientia cum fratribus tuis et blanda charitate compone. Quisquis enim per feracitatem amicis suis contubernalibus non concordat, ferarum more solus necesse est ut bestialiter vivat. Qui ergo Redemptoris sui discipulus non dedignatur existere, discat se mitem proximis suis et humilem exhibere: « Discite a me, inquit, quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi). » Qui denique sancti Spiritus templum esse desiderat, ut id ipsum repetam, ab humilitate simul et quiete mansuetudinis non recedat. Ait enim: « Super quem requiescet Spiritus meus, nisi super humilem et quietum? » (Isa. lxxvi.) Non igitur eorum animos verbositatis questionibus pulses, non eos tanquam torvæ cervicis taurus cornicibus ventiles; ne dum a te fugitur, illud in tui opprobrium jaculetur, quod de bove cornupeta antiquitus dicebatur:

Fenum habet in cornu (28).

Tranquillum ergo te et quietum cunctis videntibus exhibe; et præcipue his qui ex Deo sunt, omni te obedientia et humilitate substerne, ut qui in te Christum quærunt, Christum consequenter inveniant; et in mansuetudine quam exterius viderint, ipsum auctorem mansuetudinis altius in mentis tuæ solio præsidere deprehendant. Plane si pectus tuum arca

(28) De poetis hoc dici fingit Horatius serm. i, sat. 4.

A Dei est, sicu: prorecto dignum est, non in eo sola sit virga quæ feriat, sed et manna, quod in fraternæ **801** mentis palato dulcescat; nec in eo zelus sit amaritudinis, qui deterreat, sed zelus potius charitatis, qui salubriter corrigat. Sicque correptionis aculeus vulnus delinquentium pungat, ut et mansuetudinis oleum leniori quodam fomento demulceat. Verum nos dum ædificationis fraternæ studio ardentè insistimus, modum epistolæ supergressi sumus; ideoque etiam titulos contra morem epistolæ singulis quibusque periochis congruenter affiximus, ne laciniosi styli satietatem lectoris animo gignere videretur.

Nunc igitur, dilectissime mi pater et domine, pedibus tuis me protinus [f. prostratus] advolvo, fuscisque lacrymis veniam humiliter peto: videlicet ut ori meo clementer indulgeas, et me, qui tibi audacter insuggillare præsumpsi a charitatis tuæ dulcedine non repellas, dummodo nempe hæc quæ superius comprehensa sunt, salubriter admittantur. Ego non abnuo satisfactionis **802** gratia, et nudas ferulæ vestræ scapulas subdere, et de cætero paternis sanctitatis vestræ legibus reverenter obtemperare. Spero autem quod et hæc mea vobis non erit infructuosa correptio; quia dum menti vestræ tam scilicet gravi, tam maturæ, tam certè sanctæ amarum forte sapit, quod ausu junioris arguitur, in vobismetipsis liquido potestis addiscere, quid vobis dura loquentibus, de alieno debeatis corde sentire. Rogo autem, venerabilis pater, ut pro me peccatore semper orare digneris. Quia autem faciem vestram **C** alterius in hac vita visurum me esse non spero, divinam deosco clementiam, ut, soluto militiæ cingulo, sic nos in mutuos repræsentet aspectus, quatenus et unum supernæ videlicet Hierusalem ascribatur emeritis municipium, et socialis in utrumque procedat recompensatio meritorum.

Sit nomen Domini benedictum.

803-804 OPUSCULUM QUINQUAGESIMUM SECUNDUM.

DE BONO RELIGIOSI STATUS ET VARIARUM ANIMANTIUM TROPOLOGIA.

ARGUMENTUM. — Hac epistola, cum in ipso statim exordio depravatos hominum mores, et calamitosum suorum temporum statum deplorasset, illorum felicitatem extollit qui, tempestates sæculi fugientes, ad tutissimum religionis portum confugerent. Quo in genere Casinenses monachos præcipue admiratur: montem ipsum Casinum arcæ Noeticæ non dubitans comparare, quæ diluvii tempore omnis generis animantium refugium fuisset. Hinc, occasione arrepta, ad animantium naturas proprietatesque describendas digreditur, quas (quemadmodum facit apud Græcos Epiphanius) ad hominis mores et utilitatem mire traducit atque accommodat.

Domno DESIDERIO archangelo monachorum, sanctoque conventui, PETRUS peccator monachus servitatem.

Qui sæculum reliquistis, quas erepturi vestro Deo gratias debeatis, is perite considerat, qui mundi furētis flagitia non ignorat. Pudor enim, et ho-

D nestas perit; et dum ecclesiastici vigoris sensim disciplina collabatur, inundans vitiorum ac pravitatum omnium in dies pestis augetur. Ut illum propheticum nostro potissimum tempore videatur impleri: « Non est, inquit, veritas, non est miseri-